

Város és vidék – helyi gazdaság és fejlődés

Egy új uniós fejlesztési időszak küszöbén érdemes végiggondolni, hogy a területpolitika milyen sikereket és kudar-cokat ért el, melyek azok a folyamatok, amelyeket érdemes folytatni és szükséges rávilágítani azokra az irányokra is, amelyeket szükséges lenne követni.

Az évtizedekig alkalmazott terület-politikában, amely a kiegyenlítés célját követve egyfajta univerzalizmussal nagy térségekben gondolkodott, az utóbbi években egyre inkább a lokális szintér, a közösségek, az alulról építkezés szere-pének a hangsúlyozása is helyet kapott. Ebben a folyamatban mérföldkő volt az OECD (2006) tanulmánya, amely a ko-rábbi ágazati megközelítés helyett, az új vidék paradigma értelmében már a *helyet* tette a figyelem és fejlesztések cent-rumába.

Az EU szakpolitikájában hasonló fontosságú volt a 2009-ben megszüle-tett *Barca-jelentés* is. A dokumentum teljesen új alapokra építkezve, a kohé-ziós politikát helyi bázisú (place-based) politikaként határozza meg. Az adminisztratív régiók helyett a területi alap-egységként a *hely* jelent meg. A jelen-tés értelmében a *place-based* politika a külső beavatkozást is feltételezi, hiszen a helyben funkcionáló érdekcsoportok, intézmények nem megfelelő működése akadályozhatja a problémák helyes ke-zelését. A helyi gazdaságfejlesztés elve-ihez kapcsolódva a dokumentum kifejti, hogy a térségek adottságait és potenciál-jait maximálisan ki kell használni, mivel ez szolgálja a térség fejlődését illetve

a hatékonyság növelését. (Illés 2009) Mint napjainkban láthatjuk, ez a szemlé-let az új területfejlesztési politikában és eszköztárában is helyet kapott.

Egy tanulmány-gyűjtemény esetében a recenzió készítése kapcsán a legfonto-sabb elem annak a szempontrendszernek az azonosítása lehet, amely összefogja kötetben helyet kapott, de amúgy önál-ló és egymástól független munkákat. A Szegei Tudományegyetem Közgazda-sági Doktori Iskolájának gondozásában megjelent *Új hangsúlyok a területi fej-lődésben* kiadvány rendezőelvét a fenti-ekben találtam meg; a kötetben szereplő 16 tanulmány közötti összekötő kapcsot a lokális szemlélet, a területi folyama-tok helyi szintű elemzése és értékelése jelenti.

A kiadvány egy 2013-ban megtar-tott konferencia (*I. Regionális tudomá-nyi tapasztalatcsere a Dél-Alföldön. Új hangsúlyok a területi fejlődésben Bé-késcsaba, 2013. június 7.*) előadásain alapul, ebből kifolyólag a feldolgozott témák is sokszínűek. A kiadók célja az előadások publikálásával az volt, hogy „széles szakmai kör számára elérhetővé tegye a tudományos fórumon elhangzott, a szakmai bizottság által színvonalasnak értékelt, válogatott előadások lektorált változatát.”

A kötetben szereplő tanulmányok négy önálló fejezetben kaptak helyet, amely nagyban segíti az olvasó tájé-kozódását, az egyes témák elkülöníté-sét. Az első fejezet alapvetően elméleti megközelítésű, ebben a regionális tuda-

mány és a területi fejlettség problémáit tárgyaló négy tanulmány kapott helyet. A második egység három tanulmánya a városok szerepét és regionális helyzetüket érinti. A mezőgazdaság témaköre a harmadik fejezetben került feldolgozásra. A záró fejezet tanulmányai pedig a helyi gazdaságfejlesztés kérdései köré épülnek.

A kötet szerkesztése formailag nem hagy maga után kivetnivalót. Az világhálóról is letölthető kiadvány jól kezelhető, a fejezetek elkülönülnek, a bibliográfiai részek könnyen áttekinthetők. A táblázatok, grafikonok, térképek és egyéb színes ábrák kellőképpen informatívak, jelentősen segítik a tartalmi értelmezést.

A kötet negyedik fejezete a *Helyi gazdaságfejlesztés és vidékfejlesztés* címet kapta, amelyben öt kapcsolódó tanulmány kapott helyet. E tematikus rész áll szemléletében a legközelebb a fentebb vázolt alulról jövő, helyi kezdeményezések paradigmájához és szolgál elméleti és gyakorlati keretekkel a folyamatok alaposabb megértéséhez. Ennek fényében érdemes önállóan tárgyalni.

A helyi gazdaságfejlesztés az utóbbi évtizedekben divatos kifejezéssé vált a terület- és településfejlesztéssel, regionális és vidékfejlesztéssel foglalkozó tudományos berkekben, de a politikai és hétköznapi életben is gyakran használatos. Ennek ellenére egységes definíciója nincs, a különböző szemléletű és más-más irányzatokat képviselő kutatók sajátos jelentéstartalommal ruházzák fel e kifejezést. A kötet több tanulmánya is foglalkozik a helyi gazdaságfejlesztés

elméletével, itt csak néhány szempontra térek ki.

Mezei (2006) a következőkben foglalta a helyi gazdaságfejlesztés jellemzőit: „*A helyi gazdaságfejlesztés olyan, a helyi gazdaság életébe történő, külső és/vagy belső erőforrásokat hasznosító, tudatos beavatkozás, amelynek kezdeményezője lehet külső szereplő is (pl. kormányzat, EU, külföldi tőke), de a folyamat kulcsa mégis a helyi szereplők részvétele, akik vagy kezdeményezőként, vagy a külső fejlesztési elképzelés elfogadóiként, támogatóiként és alakítóiként lépnek fel.*”

Egy másik megfogalmazás szerint: „*Helyi gazdaságfejlesztés minden olyan beavatkozás, amely a helyi gazdaság bármely komponensének vagy a helyi gazdaság egészének módosítása által, és/vagy korábban hiányzó komponens(ek) bevonása révén, és/vagy kihasználatlan komponensek újraélesztésével a helyi gazdaság egy vagy több jellemzőjét (eredményességét, hatékonyságát, jövedelmezőségét, a kibocsátott termékek/ szolgáltatások minőségét, a foglalkoztatottságot, a rendszer fenntarthatóságát) javítja.*” (Területfejlesztési füzetek 2. 2010)

A különböző elméletek szintéziséből a helyi gazdaságfejlesztés jellemzői az alábbiak szerint határozhatók meg:

alapvetően alulról, helyi szintről (bottom-up) szerveződik erős együttműködés révén, amelyhez külső (gazdaságpolitikai) szereplő segítsége is bevonható;

földrajzi szemléletű, a belső erőforrások (környezeti, társadalmi, gazdasági) fenntartható felhasználására törekszik, de külső eszközök is bevonhatók a fejlesztésbe;

- fő célja a munkahelyteremtés, így a helyi jövedelem biztosítása és a jólét növelése;
- nem csak a növekvő gazdasági haszon elérése, hanem a fejlesztések társadalmi, közösségteremtő aspektusa is fontos;
- az adott térség specifikumaira épít, ahhoz illő megoldásokat, programokat keres;
- a helyiek bevonásával és ellenőrzésével valósul meg;
- az elért eredmények helyben hasznosulnak. (Hogyor 2012)

A kötet több tanulmánya árnyalja a helyi gazdaságfejlesztés elméleti kereteinek és gyakorlati megvalósulásának aspektusait.

Még az elméleti, *Területi fejlődés* fejezetben található *Endogén regionális fejlődés a rurális térségekben* című tanulmány is közvetve kapcsolódik e kérdéshez. A szerző összegzése szerint „a fejlődés a növekedéssel szemben nem mennyiségi, hanem egyfajta minőségi változást, annak tartalmát hordozza magában, mint például a társadalmi haladás. Az utóbbi évtizedek változásai alapján megállapítható az elmozdulás az exogén elméletek felől az endogén irányzatok felé.” Mindez a helyi erőforrások szerepének a felértékelődését is maga után vonzza.

Ritter – Nagy – Tóth tanulmánya a helyi gazdaságfejlesztés gyakorlati lehetőségeit vizsgálta négy Nógrád megyei hátrányos helyzetű kistélepülés példáján. Az elméleti vidék- és gazdaságfejlesztési keretek alapos áttekintését követően, arra (az egyébként várható) következtetésre jut, hogy a depressziós térségekben található kistélepüléseknek rendkívül szűk mozgásterük van. A szerzők elsősorban a helyi erőforrásokra való építkezést hangsúlyozzák: a mezőgazdaság, a lokális értékek, a közösségi háló lehetőségeinek kiaknázása jelenthet kiutat.

Biczó munkája szintén a helyi léptékre és erőforrásokra helyezi a hangsúlyt. Az ökológiai lábnyom elméletek feldolgozásával a lokális és térségi tervezéseknek egy új dimenzióját tárja fel és tesz javaslatot felhasználására. „*A lábnyommódszerből országos területi szint alatt a biológiai kapacitászámítások kiindulópontot jelenthetnek egyfajta gazdasági- területi- tőke számításokhoz, melyekből például a településtervezésben ismert biológiai aktivitás számítások és szabályozások nyomán feltehetőleg térségi szinten is meg lehet fogalmazni szabályozásokat ennek a területi tőke fajtának a megőrzésére.*” A tanulmány fontosságát mutatja, hogy az általa tárgyalt ökológiai szempontok alapfeltételei a fenntartható fejlesztéseknek, az erőforrások megőrzésének, mégis rendkívül kevés esetben esik rájuk a hangsúly.

Urbánné – Nagyné – Szabó tanulmánya témaválasztásában rendkívül aktuális: a közelmúltban kialakított járási közigazgatási rendszer és az átalakuló

települési feladatellátás egyik első elemzését végezték el. A szerzők legfontosabb megállapítása a népességmegtartó erővel kapcsolatos, a vidéki települések közül elsősorban a járasszékhely státusból előnyt kovácsolni képes városok lehetnek a változások nyertesei, míg a csökkentett közigazgatási funkciókkal bíró kistépülések lehetőségei tovább csökkennek.

Az itt részletesen nem ismertett tanulmányokkal együtt a kötet helyi fejlesztésekről szóló fejezete a téma iránt érdeklődőket új dimenziókkal ismerteti meg, ezzel együtt a területi folyamatok összetettségének kérdéseire és problémáira is rávilágít.

A bemutatott tanulmánykötet rendkívül sokszínű. Ennek ellenére az egyes elemeket mégis jól érzékelhető kohézió köti össze, így képez szerves egészet, amely a szerkesztők alapos munkáját dicséri.

Az *Új hangsúlyok a területi fejlődésben* tanulmánykötet egyaránt ajánlható számos diszciplína képviselőjének: a tértudományokban, vidékfejlesztésben, szociológiában és egyéb társadalomtudományok területén kutatók vagy érin-

tett gyakorlati szakemberek is érdeklődéssel forgathatják.

(Lukovics Miklós – Savanya Péter (szerk.): *Új hangsúlyok a területi fejlődésben*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtudományi Doktori Iskolájának Közleménye. JatePress, Szeged 2013.)

KABAI GERGELY

Felhasznált irodalom:

Hogyor Veronika (2012): Helyi gazdaságfejlesztés – szociális gazdaság. in.: Kabai Gergely – Németh Nándor (szerk.): A vidéki munkahelyteremtés régi-új útjai. Szociális szövetkezetek és falugazdaságok mintaprogramjai. Kézirat. VKSZI – Pannon.Elemző Iroda. Kéziratban.

Illés Iván (2009): A területpolitika változási irányai az Európai Unióban MTA RKK-DTI 2009. www.mrtt.hu/konferenciak/teruletfejlesztok/illes.ppt

OECD (2006): *The New Rural Paradigm. Policies and Governance*. OECD. Paris.

Mezei C. (2006): A helyi gazdaságfejlesztés fogalmi meghatározása. *Tér és Társadalom* 20. évf. 2006/4. 85–96.p.

Területfejlesztési füzetek (2) - Helyi gazdaságfejlesztés. Öletadó megoldások, jó gyakorlatok. A lapszámot szerkesztette: Dr. Czene Zsolt és Dr. Ritz Judit NFM, NGM, VÁTI Nonprofit Kft. Budapest 2010.